

250 BÜYÜK FİRMANIN GENEL BİR DEĞERLEMESİ

Prof. Dr. Erol İyibozkurt
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. ÖĞRETİM ÜYESİ

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası 1997 yılında başlattığı Büyük Firma Araştırmasını bu yılda 250 firmayı ele alarak sürdürdü. Çalışma 2000 yılı KDV dahil toplam iç ve dış ciroyu, brüt katma değeri, öz sermaye, net aktifler, vergi öncesi dönem kârı, ihracatı ve ücretle çalışanların ortalama sayısını içermektedir.

Ele alınan 250 firmadan 237'si BTO'na ve kalan 13'ü Bursa'nın ilçelerindeki ticaret ve sanayi odalarına kayıtlıdır. Ayrıca 250 firmanın sadece 4'ü kamu kurumudur.

250 firmanın 90'ı tekstil ve konfeksiyon, 48'i otomotiv ve yan sanayi, 25'i makina ve metal, 24'ü gıda tarım ve hayvancılık ile 20'si muhtelif sektörlerindedir.

2000 yılında **203 firma kâr ederken, 47 firma zarar etmiştir.** Bu durum 1999 yılından pek farklı değildir. Çünkü 1999 yılında 200 firma kâr, 50 firma da zarar etmiştir.

Çalışmada elde edilen büyüklüklerin **dört yıl içindeki artış oranları da yer almıştır.** Örneğin 2000 yılında otomotiv ve yan sanayinin cirosu yüzde 81, tekstil ve konfeksiyon sanayinin cirosu yüzde 57, makina ve metal sanayinin cirosu yüzde 15, gıda tarım ve hayvancılık sanayinin cirosu yüzde 3 artmış ve muhtelif sektörünün cirosu (-) yüzde 41 azalmış olduğunu görmek mümkündür.

Bu **cirolar içinde özellikle gıda tarım ve hayvancılık sanayii ile muhtelif sektörlerinde önemli bir düşüş vardır.** 1999 yılında gıda tarım ve hayvancılık sanayinin cirosu yüzde 61, muhtelif sektörün cirosu ise yüzde 361 artmış idi.

Sektörleri cirolarına göre sıraladığımızda 2000 yılında ilk üç sırayı otomotiv ana ve yan sanayi, tekstil ve konfeksiyon sanayi ile makina ve metal sanayii yer almıştır. 1999 yılında ilk iki sektör aynı iken üçüncü sırada muhtelif diye nitelenen sektör vardı.

Ciro ve diğer büyüklüklerin artışları değerlendirilirken bunların nominal artışları yansıttığı unutulmamalı ve **enflasyon artışları elimine edilerek reel değerlere ulaşılmalıdır.** Bu açıdan bakıldığında 2000 yılında cirosu reel anlamda artan sadece 2 sektör, çimento toprak ürünleri ve madencilik sektörü ile otomotiv ana ve yan sanayii dir. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün cirosundaki artış ise yaklaşık enflasyondaki artış kadardır.

Çalışanların sayısının 150 ve altında olanları **küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ)** grubuna sokarsak, 2000 yılında Bursa'da cirolarının büyüklüklerine göre sıralanmış 250 firmasından **139 tanesi KOBİ**

durumundadır. Geriye kalan 111 firma büyük işletmedir. 1999 yılında da 137 firma KOBİ, 113 firma büyük işletme idi.

Çalışmada verileri toplanan 250 firmanın 2000 yılı içinde **160 tanesinin ihracat yaptığı** 90 tanesinin ise hiç ihracat yapmadığı görülmektedir. 1999 yılında da ihracat yapan firma sayıları benzer idi (158 firma ihracat yapmış, 92 tanesi yapmamıştı).

Bursa Bölgesi bakımından önem arzeden sektörlerin ihracat yapan firma sayıları şu şekildedir:

Otomotiv ana ve yan sanayinin 48 firmasında 34'ü, tekstil ve konfeksiyon sanayinin 90 firmasından 73'ü, gıda tarım ve hayvancılık sektörünün 25 firmasından 14'ü ve makina ve metal sanayinin 25 firmasında 23'ü ihracat yapmaktadır.

KARLILIK

Vergi öncesi dönem kârı ile cironun oranlanması sektörlerin kârlılık oranları hakkında bir fikir verebilir. Bu oranlamayı yaptığımızda 2000 yılı için vergi öncesi dönem kârı ile cironun oranlanması sektörlerde şu şekildedir.

SEKTÖRLER	KARLILIK
Ağaç orman ürünleri ve mobilya	0,05
Basın yayın matbaacılık ve ambalaj	-0,03
Çimento toprak ürünleri ve madencilik	0,09
Deri kürk ve ayakkabı	-0,007
Elektrik ve elektronik	0,02
Gıda tarım ve hayvancılık	0,02
İnşaat	0,08
Kimya	0,05
Makina ve metal	0,01
Muhtelif	-0,007
Nakliye ve ulaştırma	-0,01
Otomotiv ana ve yan sanayi	0,12
Plastik kauçuk ve sünger	0,04
Sağlık	0,10
Tekstil ve konfeksiyon	0,01
Turizm	0,04
T O P L A M	0,06

Rakamlar **kârlılık oranlarının düşük** olduğunu göstermektedir. 2000 yılında **kârlılık oranları yüzde 10'un üzerinde** sadece otomotiv ana ve yan sanayii ile sağlık sektörleri bulunmaktadır. 1999 yılında da kârlılığı yüzde 10'un

üzerinde olan iki sektör vardı, ancak bunlar çimento toprak ürünleri ve madencilik sanayii ile inşaat sektörü idi.

2000 yılında yüzde 12 kârlılık oranı ile otomotiv ana ve yan sanayii baştadır. Ondan sonra sırasıyla yüzde 10 kârlılık oranı ile sağlık sektörü, yüzde 9 kârlılık oranı ile çimento toprak ürünleri ve madencilik sanayii ile yüzde 8 kârlılık oranı ile inşaat sektörü gelmektedir.

2000 yılında zarar eden sektör sayısı 4 tür. Bunlar basın yayın matbaacılık ve ambalaj, deri kürk ve ayakkabı, muhtelif, nakliye ve ulaştırma sektörleridir. 1999 yılında ise 6 sektör zararda idi. Bunlar ağaç orman ürünleri ve mobilya, basın yayın matbaacılık ve ambalaj, elektrik ve elektronik, nakliye ulaştırma, plastik ve kauçuk, tekstil ve konfeksiyon sanayileri idi.

Bursa ili için önem arzeden sektörlerden tekstil ve konfeksiyonda kârlılık oranı 2000 yılında yüzde 1 dir. Halbuki 1999 yılında tekstil ve konfeksiyon sektörü binde 5 zarardaydı.

Otomotiv ana ve yan sanayiinde ise 2000 yılı kârlılık oranı yüzde 12'ye çıkararak 1997 yılı seviyesini yakalamıştır. Çünkü bu sektörde 1997'de kârlılık oranı yüzde 13 iken 1998'de yüzde 6'ya, 1999'da yüzde 5'e gerilemiş bulunuyordu.

Bütün sektörleri dikkate aldığımızda 1999 yılı kârlılık oranı ortalama yüzde 2 iken **2000 yılında yüzde 6'ya çıkmıştır.** Ekonomimizin zorlukları ve enflasyon henüz aşılmasına rağmen 1999 yılındaki depremlerin etkisinin 2000 yılında kısmen ortadan kalkmasıyla kârlılık oranlarında bir iyileşme olmuştur.

SERMAYE VE EMEK YOĞUNLUĞU

Özsermaye/çalışanların sayısı'nın oranı sektörlerdeki sermaye (ya da emek) yoğunluğunu gösterir.

2000 yılında üç sektör (plastik ve kauçuk, çimento ve toprak ürünleri madencilik, basın yayın matbaacılık ve ambalaj) **dışında sermaye/emek oranı bütün sektörlerde artmıştır.** Bunun en önemli nedeni enflasyonun neden olduğu fiyat şişkinliğidir.

2000 yılı için özsermaye/çalışanların sayısı oranları sektörlere göre şu şekildedir.

SEKTÖRLER	SERMAYE EMEK ORANI
Ağaç orman ürünleri ve mobilya	15.815
Basın yayın matbaacılık ve ambalaj	8.664
Çimento toprak ürünleri ve madencilik	30.486
Deri kürk ve ayakkabı	8.191

Elektrik ve elektronik	82.160
Gıda tarım ve hayvancılık	10.534
İnşaat	15.024
Kimya	22.933
Makina ve metal	30.181
Muhtelif	38.279
Nakliye ve ulaştırma	4.215
Otomotiv ana ve yan sanayi	25.183
Plastik kauçuk ve sünger	5.134
Sağlık	7.939
Tekstil ve konfeksiyon	12.492
Turizm	2.355
T O P L A M	19.213

Bursa'daki sektörler içinde **kişi başına en çok sermaye gerektiren sektör 2000 yılında 82 milyar 160 milyon TL ile elektrik ve elektronik sanayi olmuştur.** Halbuki 1999 yılında ilk sırayı 43 milyar 160 milyon TL ile çimento toprak ürünleri ve madencilik sanayii almıştı.

Tekstil ve konfeksiyon ise 2000 yılında da 1999 yılında olduğu gibi çalıştırdığı kişi başına gerekli olan sermaye bakımından 9. sıradadır. Bu sektörde 2000 yılı için kişi başına gerekli sermaye 12 milyar 492 milyon TL dir.

Otomotiv ana ve yan sanayiinde ise kişi başına gerekli olan sermaye 1999 yılında

14 milyar 152 milyon TL, 2000 yılında 25 milyar 183 milyon TL dir. Otomotiv ana ve yan sanayii her iki yılda 5. sıradadır.

Tablo değerlendirilirken yüksek rakamların (TL) sermaye yoğunluğu fazla emek yoğunluğu az sektörleri gösterdiği, buna karşılık düşük rakamların (TL) emek yoğunluğu fazla sermaye yoğunluğu az sektörleri yansıttığıdır.

DIŞA AÇIKLIK

İhracat/ciro oranları sektörlerin **dışa açıklıkları** konusunda bir göstergedir. İhracat dolar cinsinden gösterildiğinden bu oranları bulabilmek için 2000 yılı ortalama dolar kuru 623 bin TL alınarak ihracat değerleri Türk Lirasına çevrilmiştir.

Aşağıdaki tablo araştırmaya konu olan 16 sektörün dışa açıklıklarını göstermektedir.

SEKTÖRLER	DIŞA AÇIKLILIK
Ağaç orman ürünleri ve mobilya	0,08

Basın yayın matbaacılık ve ambalaj	0,00
Çimento toprak ürünleri ve madencilik	0,27
Deri kürk ve ayakkabı	0,43
Elektrik ve elektronik	0,00
Gıda tarım ve hayvancılık	0,15
İnşaat	0,00
Kimya	0,19
Makina ve metal	0,34
Muhtelif	0,14
Nakliye ve ulaştırma	0,02
Otomotiv ana ve yan sanayi	0,31
Plastik kauçuk ve sünger	0,10
Sağlık	0,00
Tekstil ve konfeksiyon	0,30
Turizm	0,00
T O P L A M	0,28

Dışa açıklık bakımında 2000 yılında ilk beş sırayı yüzde 43 ile deri kürk ve ayakkabı, yüzde 34 ile makina ve metal, yüzde 31 ile otomotiv ana ve yan sanayii, yüzde 30 ile tekstil ve konfeksiyon, yüzde 27 ile çimento toprak ürünleri ve madencilik almıştır.

1999 yılında gıda tarım ve hayvancılık sanayinde yüzde 22 lik payla 5. sırada yer almıştı. Bu sanayiinin ihracat/ciro oranı 2000 yılında yüzde 15'e inmiştir.

2000 yılında bütün sektörlerin ortalaması olarak dışa açıklık yüzde 28'dir. Bu oran 1999'da yüzde 26 idi.

SEKTÖR İHRACAT PAYI

Tek tek sektörlerin ihracatlarının toplam ihracat içindeki payları sektörün ihracat

payını gösterir. Aşağıdaki tabloda bu paylar yer almıştır.

SEKTÖRLER	İHRACAT PAYLARI
Ağaç orman ürünleri ve mobilya	0,004
Basın yayın matbaacılık ve ambalaj	0,00
Çimento toprak ürünleri ve madencilik	0,01
Deri kürk ve ayakkabı	0,001
Elektrik ve elektronik	0,00

Gıda tarım ve hayvancılık	0,03
İnşaat	0,00
Kimya	0,004
Makina ve metal	0,10
Muhtelif	0,02
Nakliye ve ulaştırma	0,00
Otomotiv ana ve yan sanayi	0,50
Plastik kauçuk ve sünger	0,001
Sağlık	0,00
Tekstil ve konfeksiyon	0,32
Turizm	0,00
T O P L A M	1,00

Bursa Bölgesinde 2000 yılında **otomotiv ana ve yan sanayinin toplam ihracat içindeki payı yüzde 50** gibi çok yüksek bir orandır. Benzer şekilde **tekstil ve konfeksiyon sektörü yüzde 32 payla ikinci sıradadır**. Bu iki sektörün toplamı Bursa Bölgesi ihracatının yüzde 82'sidir.

1999 yılında da otomotiv ana ve yan sanayi (yüzde 52) ve tekstil ve konfeksiyon sanayiinin (yüzde 28) toplam payı yüzde 80'di.

Bölgede ihracat bakımından dikkate alınacak diğer sektörler ise yüzde 10 payla makina ve metal, yüzde 3 payla gıda tarım ve hayvancılık, yüzde 2 payla muhtelif sektörleridir.